

Pregledni znanstveni članek Review scientific paper (1.02)
Besedilo prejeto Received: 29. 6. 2021; Sprejeto Accepted: 14. 7. 2021
UDK UDC: 27-23:81'25:929Holc M.
DOI: 10.34291/Edinost/76/02/Skralovnik
© 2021 Skralovnik CC BY 4.0

Samo Skralovnik

Gorje tistemu, ki bi Božjo besedo spreminjal ali po svoje prevajal: prevajalska načela mag. Milana Holca¹

Woe to the One Who Would Change the Word of God or Translate it in His Own Way: Mag. Milan Holc's Translation Principles

Izvleček: V prispevku na primeru prevodov vrstic 1 Mz 3,15 in 2 Mz 20,17 predstavimo mag. Holca kot prevajalca Svetega pisma in njegove poglede na prevode in standarde prevajanja. Uvodoma predstavimo Holčevo etiko prevajanja, tj. njegov odnos do besedil Svetega pisma, ki ga je določala osebna drža ponižnosti in globoke vere. V nadaljevanju analogno s priložnostjo o pismouku, ki postane učenec nebeškega kraljestva, predstavimo mag. Holca, ki »prinaša iz svojega zaklada novo in staro« (Mt 13,52). Kot »staro« predstavimo Holčevo skrb za kontinuiteto slovenskega prevoda na primeru prevoda desete Božje zapovedi v 2 Mz 20,17. Kot očeta te kontinuitete razumemo Dalmatina, ki je leta 1584 s prevodom »Ti némafh sheléti« postavil temelje, na katerih še danes sloni katehetski obrazec, ki je vtisnjen v ljudskem spominu kot »Ne želi«. Pol tisočletja kasneje v zadnjem prevodu Svetega pisma, t. i. jeruzalemski izdaji, za katero je mag. Holc (med drugim) prevedel Drugo Mojzesovo knjigo, še vedno beremo »Ne želi«. Kot »novo« predstavimo Holčev predlog prevoda 1 Mz 3,15 (SSP) kot primer spremembe v nasprotju s tradicijo prevodov. Prvič v tradiciji slovenskih prevodov tako v izreku 1 Mz 3,15 (SSP) nimamo napovedi zmage, temveč smo priča vsebinskemu premiku v smeri neodločenega izida. Prevod sicer posega v večstoletno prevodno tradicijo, toda od nje v resnici ničesar ne odvzema. Nasprotno, delno jo na novo osvetljuje, saj izžareva izvirnost svetopisemskega načina izražanja oz. izvirno dinamiko sovraštva med ženo in kačo.

Ključne besede: Milan Holc, Sveto pismo, prevajanje, interpretacija, ne želi, dekalog, deseta Božja zapoved, protoevangelij

Abstract: *The article presents mag. Holc as a translator of the Bible and his views on translations and translation standards, based on the examples of the translations of verses Gen 3,15 and Ex 20,17. In the introduction, we present Holc's ethics of translation, i.e. his attitude towards texts of the Bible, determined by his personal attitude of humility and deep*

1 Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Judovsko-krščanski viri in razsežnosti pravičnosti* (P6-0262), ki ga je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

faith. Then, analogously to the parable of the scribe who becomes a disciple of the kingdom of heaven, we present mag. Holc as the one who »brings out of his storeroom new treasures as well as old« (Matt 13, 52). As an »old treasure«, we present Holc's concern for the continuity of the Slovene translations on the example of the translation of the Tenth commandment (Ex 20,17). We understand Dalmatin as the father of this tradition, who in 1584, with the translation »Ti nēmaš shelēti«, laid the foundations on which the catechetical form is still based and imprinted in people's memory as »Ne želi«. Thus half a millennium later the last translation of the Bible, in the Jerusalem edition Holc translated Exodus, still reads »Ne želi«. As a »new treasure« and an example of a change contrary to the tradition and continuity of the Slovene translations, we present Holc's proposal for new translation of verse Gen 3,15 (SSP). For the first time in the history of Slovene translations in 1 Gen 3,15 we do not have a forecast of a victory, but we are witnessing a substantive shift in the direction of a draw result. Although the translation interferes with the centuries-old translation tradition, it does not really take anything away from it. On the contrary, it partially illuminates it anew, as it radiates the originality of the biblical way of expression or the original dynamics of hatred between a woman and a snake.

Keywords: Milan Holc, Scripture, Bible, translation, interpretation, the Decalogue, the Tenth Commandment, Proto-Gospel

Uvod

Dragocen (*neh^omāḏ*) zaklad in olje sta v hiši modrega, ponorel človek ju pogoltne. (Prg 21,20)

Hebrejska beseda *neh^omāḏ*, deležniška oblika korena *hmd*, je v slovenskih prevodih Svetega pisma največkrat prevedena kot pridevnik (»dragocen«, SPJ, SSP, EKV, MAR; »predrag«, CHR; »lubesni«, DAL), redkeje kot deležnik (»zaželen«, WLF; »sashelenja vředna«,² JAP). Ker omenjena beseda v deležniški obliki (nifala) izvirno opredeljuje predmet, h kateremu se obrača želja, kot dobrino, ki je po vrednosti oz. pojavnosti »vredna poželenja« (prim. 1 Mz 3,6 SSP³), je smiselno vprašanje, ali je morda bolje v Prg 21,20 ohraniti deležnik – kot imata WLP in JAP – ter prevesti: »Zaželen (*neh^omāḏ*) zaklad in olje sta v hiši modrega, ponorel človek ju pogoltne.«

Verjetno se je bralec zdaj že vprašal, zakaj vse to razlagam in kakšno povezavo ima z mag. Holcem. V času pisanja svoje doktorske disertacije sem s semantično analizo hebrejskih korenov *hmd* in *'wh* – prvi označuje dinamiko pohlepa, želje po večanju imetja, drugi vitalne človeške potrebe,

2 Natančneje, gre za besedno zvezo, sestavljeno iz deležnika in samostalnika.

3 Tudi v 1 Mz 3,6 je koren v deležniški obliki nifala (v ednini moškega spola).

želje, povezane z obstojem in ohranitvijo – poskušal razvozlati vprašanje pomena poželenja v deseti Božji zapovedi. Pri tem sem imel veliko dvomov in specifičnih vprašanj, povezanih s hebrejskim jezikom in prevajanjem. Pri razjasnjevanju dvomov mi je bil v veliko pomoč prav mag. Holc. Kot profesor biblične hebrejščine in grščine na Papeški teološki fakulteti sv. Bonaventure (Seraphicum) v Rimu in kot prevajalec svetopisemske knjige Pregovorov (če omenim zgolj svetopisemski primer iz začetka uvoda) je zavzeto in podrobno odgovarjal na vsa moja vprašanja. Na omenjeno odgovarja tako: »Kar pa zadeva particip nifala glagola *hmd*, se strinjam s prevodom ‘zaželen zaklad’; čeprav je to, kar se želi ali poželi v hebr., mogoče izraziti tudi s pasivnim participom qala, kot je to primer v Job 20,20.«⁴

Ker so najina srečanja potekala bolj ali manj na »križiščih« besed, njihovih pomenov in prevodov, se želim s tem prispevkom na svoj način zahvaliti ter pokloniti njegovemu širokemu in bogatemu znanju, ki ga je določala osebna drža ponižnosti in globoke vere. Zato bom to razpravo posvetil njegovemu pogledu na prevode in standarde prevajanja Svetega pisma v druge jezike.

1 Verodostojnost prevajalca določa usodo prevoda

Ker je Sveto pismo Božja beseda, ki se razodeva po človekovih besedah (BR 13), temeljna »pogoja« za prevajanje Svetega pisma pravzaprav nista široko jezikovno znanje⁵ in teološka izobrazba, čeprav sta nujna, temveč prevajalčeva etika, tj. prevajalčev odnos do besedil Svetega pisma. Na prvem mestu je »jasnost in čistost srca« (2001, 186), zapiše akad. dr. Krašovec, pobudnik in koordinator Slovenskega standardnega prevoda (SSP) in jeruzalemske izdaje Svetega pisma (SPJ). »Osnovna postavka za razlaganje in prevajanje Svetega pisma je etika svetosti. Kdor veruje v svetost te knjige, ima samodejno bolj spoštljiv odnos do njegovih besedil kakor do svetnega slovstva.« (186) Spoštljiv odnos do Svetega pisma, ki temelji na veri, prevajalca nagiba k ponižnosti in ga varuje pred lastnim napuhom. Če se

4 Kopirano iz osebne korespondence po elektronski pošti z 8. 5. 2014.

5 Dr. Jakob Aleksič je menil, da bi prevajalec Svetega pisma moral poznati vsaj osem ali deset jezikov (Skralovnik 2019, 33).

izrazimo svetopisemsko, v duhu Pregovorov, bi lahko dejali, da je nujna temeljna predpostavka za prevajanje Svetega pisma »strah Božji«. Besedno zvezo razumemo kot pravilno držo človeka pred Bogom; predvsem kot držo ponižnosti (prim. 3,5–8.34; 22,4) (Roy Yoder 2009, 6).

V pogovoru za revijo *Božja beseda danes* (1996, 4) mag. Holc svoje prizadevanje pri prevajanju in »strah Božji«, ki ga je ob tem navdajal, opiše z naslednjimi besedami:

Ves čas sem imel v mislih, lahko rečem, našega rojaka sv. Hieronima, ki je v nekem pismu zabeležil tudi tole: »quoties desperaverim, quotiesque cessaverim, et [...] rursus inceperim« (»kolikokrat sem obupal in velikokrat prenehal, pa [...] zopet znova začel«), ve le Bog sam. Mislim, da je to bila in še naprej ostane usoda vsakega prevajalca Svetega pisma. Gre v vsakem primeru za Božjo besedo in gorje tistemu, ki bi jo spreminjal ali po svoje prevajal. Ta zavest mi je bila globoko v moji notranjosti in spremljala me je vse od začetkov, da sem bil kar večkrat v strahu: kaj pa, če tega ali onega nisem prav razumel ...; kaj je sploh hotel pisec s tem ali onim stavkom povedati ...; ali so določene tolikokrat trde in krute formulacije izvirnega besedila sploh sprejemljive za naš slovenski jezik itd. Priznam, ta strah me še vedno malo obdaja ...

Iz zapisanega je jasno, da je imel mag. Holc do Svetega pisma oz. Božje besede spoštljiv, s »strahom Božjim« prežet odnos. Vprašanja, ki so se mu porajala iz zavesti, da gre za Božjo besedo, kažejo, da svojih prevodnih rešitev ni absolutiziral. Svojo najtemeljitejšo razpravo v slovenskem jeziku, ki jo bomo predstavili kasneje, v kateri predlaga nov prevod izreka v 1 Mz 3,15, tako zaključil z naslednjimi besedami: »Tukaj naj takoj omenim, da ni bil namen pričujoče razprave dokazati, kdo se moti ali kdo ima prav, kakor tudi ne odgovoriti z odločnim 'da' ali 'ne' na katerokoli vprašanje ali problem, ki ga izrek vsebuje ali nakazuje. [...] K tej sodbi, ki nikakor ne želi biti dokončna, dolgujem (nov, op. a.) prevod.« (Holc 1984, 243)

Temeljno skušnjava prevajalca lahko tako analogno ponazorimo z rajsko zgodbo, opisano v 1 Mz 3. Če je temeljni greh, ki ga opisuje Sveto pismo v 1 Mz 3, greh napuha, tj. moralna avtonomija, zmožnost lastnega odločanja o tem, kaj je dobro in kaj je hudo, in posledično ravnanje s tem, potem

za prevajalca velja, da je temeljna past, v katero se lahko ujame pri prevajanju, samozadostnost⁶ (absolutnost) in s tem povezan napuh odličnih prevajalskih rešitev. »[Z]avest veličine resnice in vrednote krepi zavest lastne majhnosti in nesposobnosti.« (Krašovec 2001, 186–187) Nevarnost, pred katero stoji prevajalec, je torej, ali bo ostal zavezan posredovanju resnice sporočila izvirnika, upoštevajoč izročilo klasičnih prevodov, ter seveda prevodov, ohranjenih v narodnem spominu, ali pa bo raje »odtrgal novi sad« (1 Mz 3,6). Postavlja se vprašanje, ali naj prevajalec tvega »eksperimente«, negotove izvirne teorije, ali naj raje upošteva rešitev iz izročila dosedanjih (klasičnih) prevodov. V takih primerih

obstaja soglasje v svetovnem merilu glede prevodov, ki so namenjeni javnosti. V dvomih je treba iskati rešitve, ki prispevajo k razumljivosti, namesto tveganih hipotez pa se naslanjamo na izročilo klasičnih prevodov. [...] Končno pravilo je, da se je treba izogibati nevarnosti stranpoti z vključevanjem v svetovno občestvo prevodov Svetega pisma. (Krašovec 2001, 187–188)

Ko govorimo o svetovnem občestvu prevodov Svetega pisma, v tem »občestvu« seveda najprej stojijo domači prevodi, lastni narodu, za katere so bili ustvarjeni. Če torej verodostojnost mag. Holca ni bila vprašljiva, se bomo v nadaljevanju vprašali, kako se je mag. Holc s prevajanjem vključeval v občestvo slovenskih prevodov.

2 Bliže ko je Božja beseda izvirniku, manj nam je domača?

Mag. Holc je sodeloval pri prevajanju zadnjih dveh celotnih prevodov Svetega pisma v slovenski jezik (SSP, SPJ). Za SSP je prevedel Jozuetovo

6 Samozadostnost, ki izvira iz človekovega napuha, je ena od negativnih posledic novoveške emancipacije subjekta. O tem piše Mateja Pevec Rozman v članku *Oseba in dialog: medsebojnost* (»das Zwischen«) kot ontološki temelj dialoga pri Martinu Bubru, kjer izpostavlja problematičnost človekovega (subjektovega) opiranja na svoj razum, s katerim hoče pojasniti in obvladati svet ter dogajanje v njem. Težava je v želji obvladovanja in podrejanja, in ne zgolj v pojasnjevanju ali interpretaciji, čeravno eno ni ločeno od drugega. Moderni subjekt se čuti od družbe neodvisnega in zdi se mu, da ji tudi ničesar ne dolguje. Opira se na monološko orientacijo in ne priznava pomembne vloge dialoščnosti. (Pevec Rozman 2021, 15–32) Prav to je tudi težava, ki se lahko kaže v prevajalstvu, namreč, da bi se prevajalec samozadostno, zgolj v monologu s samim seboj, zanašal zgolj na lastne kriterije presojanja, ob čemer bi zanemaril tradicijo oz. prezrl izročila klasičnih prevodov in se tako oddaljil od resnice.

knjigo, Sodnike ter Ezrovo in Nehemijevo knjigo, za SPJ Drugo Mojzesovo in Jozuetovo knjigo, Sodnike, Ruto, Ezrovo, Nehemijevo, Prvo in Drugi knjigo Makabejcev, Pregovore, Daniela ter male preroke.

»Posebnost tega prevoda (SSP, op. a.) je tudi, da je narejen strogo po izvirnih besedilih. Želeli smo povsod ohraniti, seveda, kolikor to dopuščajo pravila slovenskega jezika, izvirni način izražanja.« (Holc 1996, 5) Načelo čim večje zvestobe izvirkniku je bilo glavno načelo prevajanja tako SSP kot SPJ. Toda v uvodnih pojasnilih beremo tudi, da to načelo hkrati ne pomeni »suženjske zvestobe izvirknemu besedilu« (SSP 2005, 15) ter da to načelo določa »zavestno upoštevanje izročila dobrih prevodnih rešitev« (SPJ 2014, 9–10). Kot izročilo dobrih prevodnih rešitev je pri SSP imela pomembno vlogo mariborska izdaja prevoda Svetega pisma iz leta 1958 (MAR), ki se še vedno uporablja v bogoslužju. Tudi pri SPJ so prevajalci »dali prednost starejšim prevodom, kadar se v Slovenskem standardnem prevodu pojavlja sprememba ustaljenega slovenskega besedila brez utemeljenega razloga« (SPJ 2014, 9–10).

O upoštevanju izročila in nevarnostih novih odličnih prevajalskih rešitev razmišlja tudi Simon Lenarčič, avtor prispevka z naslovom *Bliže ko je Božja beseda izvirkniku, manj nam je domača*, objavljenim v reviji *Tretji dan* (2010, 3/4):

[D]a prevajalci s preoravanjem že zorane njive ne bi naredili več škode kot koristi, so/bi morali pri prevajanju poleg latinskega prevoda oz. grškega in hebrejskega izvirknika upoštevati tudi obstoječe slovenske prevode, saj so (bili) prav prevodi Svetega pisma – seveda predvsem Dalmatinov – temelj slovenskega knjižnega jezika, pomembno pa so vplivali tudi na druga področja naše kulture. (2010)

Lenarčič trdi, da so izvirkna Božja beseda tisti prevodi, ki so ohranjeni v narodnem spominu. Določeni svetopisemski izrazi so

trdno, bržkone za vekomaj vgrajeni v naš jezik, kulturo in celo znanost. Poseganje v takšne gradnike slovenskega jezika nikakor ne bi smelo biti dopustno, pa naj bodo prevodno točni ali ne. So namreč

del naše kulture in izročila, ki (je) prehaja(lo) iz roda v rod in bi moralo prehajati tudi iz prevoda v prevod.⁷ (2010)

Za Slovence pravi »izvirnik« Božje besede niso starodavni grški in hebrejski zapisi, marveč tisti prevodi, ki so ohranjeni v narodovem spominu, trdi Lenarčič. Prevelika (dobesedna) zvestoba izvirniku ima torej lahko nasproten učinek, tj. izrazno osiromašenost in končno tujost za vernika. Podobno mnenje izrazi dr. Maksimilijan Matjaž, sodelavec prevajalcev SPJ, na okrogli mizi ob izidu prvega dela jeruzalemske izdaje Svetega pisma, Nove zaveze in psalmov, kjer se odziva prav na Lenarčiča:

Avtor (Lenarčič, op. a.) pravi, da ni problem v tem, da prevajalci kažejo svoje široko jezikovno znanje in vsa druga znanja o prevodih in da bodo posledično pri novih rešitvah bralci hitro navdušeni nad prevodom – da bodo nov prevod hitro sprejeli v ušesa, v svoje glave. Svetopisemski prevod pa ni namenjen temu, da pride v glave, da npr. zveš nekaj o filološkem ozadju grškega konteksta. Beseda mora priti v srce. Beseda pa potuje v srce zelo dolgo. Potuje od otroka, ki Besedo dobiva skupaj z materinim mlekom, in vse tja do starčka! Ko smo začeli uvajati nove nedeljske lekcionarje, so župniki na farah vedno rohneli: »Pa kaj ste šli to spreminjat! Tistega smo že tako navajeni! Jaz sem se danes spet zmotil! To imam v glavi in to preberem, čeprav piše drugače.« Priznam, da se mi je zdelo takrat: »Morda je pa dobro, da bolj natančno prebereš.« Vendar danes nisem več takšnega mnenja. Besede, ki je globoko v človeku, razen če je skrajno napačna, nimamo pravice rušiti. Nimamo pravice spreminjati tistega, kar se je že usedlo in s čimer je povezan celoten posameznikov svet in njegovo domače okolje. Tako kot človek Besedo sliši prvič, tako jo pozna. (Skralovnik 2010b)

Spreminjanje Božje besede je zelo podobno učenju nove vere, razmišlja Lenarčič, »[v]era je namreč stvar srca, do srca pa seže vernikom tudi Božja

7 Eden od primerov, na katere se sklicuje Lenarčič, je sprememba znanih besed Marije v Lk 1,38, kjer je v SSP prišlo do spremembe iz besede dekla v služabnica. »Kaj si ob tej spremembi mislijo redovnice, ki so si besede Božje matere vzele za življenjsko vodilo, raje ne pomislim. Vsekakor pa razlikovanje med dekle/hlapcem kot poklicem in služabnico/sluzabnikom kot nekomu povsem vdano osebo, omenjeno v *Predstavitvi prevoda*, tega posega ne opravičuje, kajti če ima lahko dvojni pomen (tj. poklic in vdanost) izraz služabnica, ga ima lahko tudi izraz dekla.« (2010)

beseda«. Božja beseda pa vstopa v srca vernikov po logiki gorčičnega semena, postopoma

že od zgodnjega otroštva, ko jim jo posredujejo starši, in se tam tudi usidra. Zato se vernik, ki kar naenkrat v cerkvah, medijih in knjigah ne sliši oz. ne vidi več te ponotranjene različice Božje besede, ne more počutiti dosti drugače kot ob neprijetnih srečanjih z vsiljivimi gorečneži, ki ga skušajo proti njegovi volji spreobrniti v drugo vero. (2010)

2.1 Primer prevoda desete Božje zapovedi

Gotovo je, da dekalog, deset Božjih zapovedi, predstavlja besedilo, trdno usidrano v kolektivni spomin slovenskega vernika. V nadaljevanju bomo pogledali primer desete Božje zapovedi, v kateri se dvakrat pojavi prepoved »Ne želi«. ⁸ Izbire primera ne narekuje le dejstvo, da gre za eno najbolj znanih, pomembnih in udomačenih svetopisemskih besedil, ki je ohranjalo nespremenjeno obliko vse od Dalmatina, temveč tudi to, da je mag. Holc v projektu SPJ prevedel Drugo Mojzesovo knjigo, kjer se v 20. poglavju nahaja dekalog (najdemo ga tudi v 5 Mz, ki jo je prevedel Zupet, več v nadaljevanju).

2 Mz 20,17

V 2 Mz 20,17 je Božja zapoved izražena z nikalno glagolsko obliko korena *hmd*, in sicer dvakrat. Koren v hebrejskem miselnem svetu ne označuje le želje, temveč poželenje, natančneje polakomnjenje objekta poželenja (pohlep). To pomeni, da zapoved ne prepoveduje niti samega pojava želje niti točno določenega dejanja prilastitve, specifičnega pravnega prekrška, temveč pohlep, namero po prilastitvi, ki je v biblični misli nerazdružljivo povezana z dejanjem (udejanjanjem poželenja) (Skralovnik 2017, 273–284; 2016a, 89–99; 2016b, 13–25).⁹

8 V mislih imamo deseto Božjo zapoved po judovskem štetju, kjer celotna vrstica 2 Mz 20,17 predstavlja eno zapoved. Po katoliškem štetju vrstica 2 Mz 20,17 predstavlja dve ločeni zapovedi, deveto in deseto.

9 Glede na navedeno se zdi primernejši slovenski prevod »ne poželi« ali »ne polakomni«, saj prevoda kažeta na več kot zgolj pojav želje, prvi na »veliko željo po čem« (SSKJ), drugi na »strastno željo prisvajati si dobrine« (SSKJ), sinonim pohlepa.

Slovenski prevajalci od Dalmatina naprej, z izjemo Chraske,¹⁰ nikalni glagolski obliki korenov *hmd* v 2 Mz 20,17 prevajajo kot »Ne želi«, torej v sozvočju s katehetskim obrazcem za deveto in deseto Božjo zapoved. Nekaj manj kot pol tisočletja po Dalmatinovem prevodu v SSP tako še vedno beremo »Ne želi«.¹¹ Enako velja za najnovejši katoliški prevod Druge Mojzesove knjige, jeruzalemsko izdajo, ki ga je pripravil mag. Holc:

Slovenski prevod Svetega pisma	2 Mz 20,17 <i>hmd; hmd</i>
DAL	némaŕh sheléti; némaŕh sheléti
JAP	nimaŕh sheléti; nimaŕh sheléti
WLF	Ne žéli; ne želi
CHR	Ne <i>poželi</i> ; ne <i>poželi</i>
MAR	Ne želi; ne želi
EKU	Ne želi; ne želi
SSP (2003, Peklaj)	Ne žéli; Ne žéli
SPJ (2014, Holc)	Ne želi; Ne želi
Katehetski obrazec	Ne želi; Ne želi

Spremembe oz. odstopanja od prevodne tradicije so označena z ležečim tiskom.

Iz tabele je razvidno, da je mag. Holc v primeru prevoda desete Božje zapovedi, upoštevajoč usidranost tega besedila v ljudskem spominu, sledil kontinuiteti slovenskih prevodov. Tudi po Slaviču, še enem pomembnem prevajalcu, je prav skrb za kontinuiteto slovenskega prevoda Svetega pisma eno od temeljnih načel in vodil prevajanja. Slavič je, podobno kot razlaga Lenarčič, menil, da mora vsak prevajalec upoštevati Dalmatina in Trubarja, ki sta oralna ledino in ustvarila slovenski biblični jezik. Slavič je zelo cenil tudi prvi katoliški prevod Svetega pisma, tj. Japljev prevod (1744–1807). V vseh treh oz. dveh omenjenih prevodih (Trubar Stare zaveze, z izjemo

10 Pri prevodih 2 Mz 20,17 posebno omembo zasluži Chraska (1914), ki naredi izjemo in prevede »ne poželi«: »Ne poželi hiše bližnjega svojega, ne poželi žene bližnjega svojega, ne hlapca njegovega, ne dekle njegove, ne vola, ne osla njegovega, ne ničesar, kar je bližnjega tvojega.« Ali je Chraska s prevodom »ne poželi« resnično izviren, težko presodimo, saj se je morda zgledoval po Slomšku. V pridigi z naslovom *Tri pregrehe sedanjih dnij* beremo: »Tretja krivica se zdaj po svetu godi, ker toliko ljudij po tujem blagu, po lastnini bližnjega poželjuje, in si marsikdo svoji, kar ni njegovega. – Deseta božja zapoved pravi: 'Ne poželi tujega (ljudskega) blaga, kar je Bog bližnjemu dal.'« (Gl. *Ant. Mart. Slomškega Pastirski listi* / 1890); zbral in uredil Mihael Lendovšek.) Slomšek je v svojih pridigah sicer pogosto navajal svetopisemske citate, vendar je te parafraziral (»ad sensum«) z namenom, da je izpostavil ali podčrtal določeno sporočilo, nauk.

11 Prevod celotnega Pentatevha je pripravil dr. Peklaj.

Psalmov, ni prevajal) beremo »ne želi«: »némaŕh sheléti« (DAL); »nimaŕh sheléti« (JAP). (Matjaž 2020, 76–93)

5 Mz 5,21

Druga različica desete Božje zapovedi v 5 Mz 5,21 je v izvorniku nekoliko drugačna, saj imamo tukaj dva različna korena, *hmd* in *'wh*. Kljub vsemu večina slovenskih prevajalcev različna (a v tem primeru sinonima) glagola poenoti na »(ne) želi«. Tako imajo DAL, JAP in WLF, tudi Slavič (MAR, EKU).

Slovenski prevod Svetega pisma	5 Mz 5,21 <i>hmd</i> ; <i>'wh</i>
DAL	némaŕh sheleti; némaŕh sheléti
JAP	nimaŕh sheléti; [nimaŕh sheléti] ¹²
WLF	Ne želi; [Ne želi] ¹³
CHR	Ne poželi; ne hrepeni
MAR	Ne želi; Ne želi
EKU	Ne želi; Ne želi
SSP (2003, Peklaj)	Ne žêli; <i>Ne bodi pohlepen</i>
SPJ (2014, Zupet)	<i>Ne požêli; Ne bodi pohlepen</i>
Katehetski obrazec	Ne želi; Ne želi

Spremembe oz. odstopanja od prevodne tradicije so označene z ležečim tiskom.

Prvo izjemo ponovno predstavlja Chraska, ki *hmd* prevede kot »ne poželi« (enako kot v 2 Mz 20,17), *'wh* pa kot »ne hrepeni«. Drugo izjemo predstavlja SSP slabo stoletje kasneje, kjer v 5 Mz 5,21 beremo »Ne žêli« (*hmd*) in »Ne bodi pohlepen« (*'wh*).

Obe izjemi, Chraskovo (CHR) in Peklajevo (SSP), lahko razumemo kot prizadevanje za večjo skladnost prevoda z izvornikom, kjer imamo v izvorniku v drugi različici dekaloga v 5 Mz 5,21 dva različna korena. Koren *hmd* se v SSP v obeh različicah dekaloga dosledno prevaja kot »Ne želi«, drugi koren, *'wh*, verjetno s ciljem, da bi tudi slovenski bralec lahko začutil

12 Ti nimaŕh sheleti tvoja blishniga shene: ne hifhe, ne nyve, ne hlapza, ne dëkle, ne vola, ne oŕla, ne vŕiga, kar je njegoviga.

13 Ne želi žene svojiga bližnjiga, ne hiše, ne njive, ne hlapca, ne dekle, ne vola, ne osla, ne vsiga, kar je njegovo.

izvirno izražanje oz. razlikovanje med glagoloma, pa »Ne bodi pohlepen«. Dr. Peklaj v SSP torej hkrati ohranja Dalmatinovo tradicijo (trikrat), na enem mestu pa jo posodobi z drugim izrazom. Tudi Chraska koren *hmd* v obeh različicah dekaloga prevaja dosledno (»ne poželi«, trikrat), drugi koren, *'wh*, pa kot »ne hrepeni«.

Tretjo izjemo oz. odklon od tradicije predstavlja prevod 5 Mz 5,21 v SPJ, ki ga je pripravil dr. Zupet. V jeruzalemski izdaji so Peteroknjižje prevajali različni prevajalci: Prvo Mojzesovo knjigo je prevedel dr. Krašovec, Drugo mag. Holc, Tretjo dr. Palmisano, Četrto dr. Večko in Peto dr. Zupet. Morda kot izraz nepopolne končne uskladitve prevodov v prvi različici dekaloga v 2 Mz 20,17 beremo »Ne želi« (dvakrat)«, v drugi različici v 5 Mz 5,21 pa »Ne poželi«; »Ne bodi pohlepen«.

Če imamo v mislih načelo »poenotenja besedišča, kjer niso potrebni različni izrazi za isto besedo v izvirniku« (SSP 2005, 16), se zdi nujno, da bi koren *hmd* v 2 Mz 20,17 in 5 Mz 5,21 v popolnoma isti obliki (*taḥ^amōd*), tj. trikrat ponovljeno identično besedo v izvirniku, bilo treba poenotiti. Drugače pa smo ravno v jeruzalemski izdaji Peteroknjižja (2014) prvič v zgodovini slovenskih prevodov priča neusklajenosti besedišča pri temeljnem besedilu dekaloga.

Prevajalci so se v preteklosti že odločili za odstopanja od prevodne tradicije (Chraska, Peklaj), toda odstopanje od tradicije je bilo znotraj prevoda oz. besedil obeh dekalogov poenoteno. V SPJ pa se popolnoma ista beseda, identična glagolska oblika korena *hmd*, v 2 Mz 20,17 prevaja kot »Ne želi« (Holc), v 5 Mz 5,21 pa kot »Ne požêli« (Zupet).

Slovenski prevod Svetega pisma	2 Mz 20,17 <i>hmd; hmd</i>	5 Mz 5,21 <i>hmd; 'wh</i>
DAL	némaŕh sheléti; némaŕh sheléti	némaŕh sheleti; némaŕh sheléti
JAP	nimaŕh sheléti; nimaŕh sheléti	nimaŕh sheléti; [nimaŕh sheléti]
WLF	Ne žéli; ne želi	Ne želi; [Ne želi]
CHR	Ne <i>poželi</i> ; ne <i>poželi</i>	Ne <i>poželi</i> ; ne <i>hrepeni</i>
MAR	Ne želi; ne želi	Ne želi; Ne želi
EKU	Ne želi; ne želi	Ne želi; Ne želi
SSP (2003)	Ne žéli; Ne žéli	Ne žéli; <i>Ne bodi pohlepen</i>
SPJ (2014)	Ne želi; Ne želi	Ne <i>požéli</i> ; <i>Ne bodi pohlepen</i>
Katehetski obrazec	Ne želi; Ne želi	

Spremembe oz. odstopanja od prevodne tradicije so označena z ležečim tiskom.

Z mislijo na prevod desete Božje zapovedi za SPJ ne moremo potrditi v uvodu predstavljenega načela zavestnega upoštevanja izročila dobrih prevodnih rešitev v novejših slovenskih prevodih oz. načela poenotenja besedišča, kjer niso potrebni različni izrazi za isto besedo v izvirniku. Prevod desete Božje zapovedi v SPJ bi v skladu s predstavljenimi smernicami moral zveneti »mariborsko«, saj je kot slovenska osnova imela pomembno vlogo mariborska izdaja prevoda Svetega pisma iz leta 1958 (Ne želi; Ne želi).

Ker se v tem prispevku posvečamo prevajalskim načelom mag. Holca, ki je prevajal le Drugo Mojzesovo knjigo, ne pa tudi Pete, je za nas pomembna le ugotovitev, da je mag. Holc ostal zvest kontinuiteti slovenskih prevodov. Kratka analiza prevajanja ene same besede oz. vrstice ne more (in ne želi) biti niti izčrpna niti reprezentativna. Prav tako je na podlagi ene same besede oz. vrstice nemogoče celostno soditi o kvaliteti določenega prevajalca oz. prevoda na splošno. Gotovo pa je, da je mag. Holc s svojim prevodom desete Božje zapovedi v 2 Mz 20, 17 – »Ne želi« – sledil tradiciji slovenskih prevodov. Kot očeta te tradicije lahko imenujemo Dalmatina, ki je leta 1584 s »Ti némaŕh sheléti« postavil temelje, na katerih še danes sloni katehetski obrazec, ki je vtisnjen v ljudskem spominu kot »Ne želi«. Mag. Holc je poznal semantično ozadje, ki bi morda narekovalo nekoliko drugačen prevod, toda v svojem prevodu je pustil »ljudski izvirnik«, tj. besedno usedlino kolektivnega spomina.

3 Tudi najboljši prevod je slab prevod

V dogmatični konstituciji o Božjem razodetju *Dei Verbum* (22) je zapisano: »Ker pa mora biti Božja beseda na razpolago v vseh časih, se mati Cerkev z materinsko skrbjo trudi, da bi bili prirejeni dobri in pravilni prevodi v vseh jezikih, posebno po izvirnem besedilu svetih knjig.« Toda kaj je dober prevod, se sprašuje mag. Holc: »Težko boste naleteli na ‘dober prevod’. Osebnostno sem prepričan, da je tudi najboljši prevod ‘slab’ prevod; in to zaradi dejstva, ker je pač samo prevod.«

Z besedami, da je vsak prevod »pač samo prevod«, mag. Holc cilja na dejstvo, da se besede v enem jeziku redko natančno ujemajo z »ekvivalenti« v drugem jeziku, in to še posebej velja za prevajanje svetoписemske hebrejščine in grščine, zato je nemogoče doseči popolnoma točen prevod v drug jezik. »Ker gre pri prevajanju za predstavitev nekega besedila iz enega jezikovnega sistema v drugega, je treba upoštevati tudi zahteve jezikovnega sistema samega.« (Holc 1997, 15) Ker je vsak jezik koherentna struktura, je pomen besede določen s tem, kako se ta uporablja znotraj (strukture) izvirnega jezika, ne znotraj jezika, v katerega je beseda prevedena. Pomen besed določenega jezika je neodvisen od pomenov besed drugih jezikov.¹⁴ To je pomembno zlasti zato, ker prevodi hebrejskih in grških besed ne nudijo definicije besed, temveč besedne in pomenske nadomestke (Baxter 2009, 92). Zato v resnici vsak prevod »interpretira ali razlaga in poustvarja originalno besedilo«, zapiše mag. Holc. Beseda ima namreč svojo moč, lahko rešuje in dviga, lahko pričuje, opozarja in spreobrača, lahko pa tudi duši in pobija, zato je zvestoba resnici oz. izvornemu sporočilu še toliko bolj zavezujoča. Človek namreč z govorico kot univerzalnim simbolnim sistemom stvari poimenuje, besedam daje pomene in s tem resničnost oblikuje, preverja in dopolnjuje (Juhant 2003, 51), to pa pomeni, da človek kot razumsko bitje področje resnice tudi »obvladuje«, kar

14 To zakonitost lahko ponazorimo z igro košarke. Košarkar, ki ima v posesti žogo, ima na razpolago več možnih izbir poteka igre: žogo lahko poda, se odloči za preigravanje ali morda za strel (če se omejimo zgolj na tri variante). Dalje velja, da imajo dejanja in premiki enega igralca vpliv, še več, pogojujejo dejanja in premike drugih igralcev na igrišču. Na primer, če se bo igralec z žogo odločil za strel na koš, bo odziv drugih igralcev drugačen kakor v primeru podaje ali samostojnega prodora. Ob tem velja, da je tudi odločitev igralca z žogo pogojena s postavitvijo in premiki soigralcev na igralni površini. To pomeni, da so dejanja igralcev košarke medsebojno povezana in pogojena. Ker je košarkarska tekma kohezivna celota, hkrati velja, da dejanja igralcev »naše« košarkarske tekme nimajo neposrednega vpliva na igralce in njihove odločitve neke druge košarkarske tekme. (Baxter 2009, 90–92)

predstavlja zanj velik izziv (Pevce Rozman 2017, 132) pa tudi skušnjavo, še posebej pri prevajanju.

Največji izziv prevajalca svetopisemskega besedila je zato po mnenju mag. Holca mnogovrstni pomen hebrejskih in grških besed, ki ga določajo različne literarne strukture in miselne zveze. Gre za prastaro težavo prevajalcev, izraženo v Svetem pismu samem. V svojem predgovoru k prevodu Sirahove knjige proti koncu 2. stoletja pred Kristusom grški prevajalec prosi za prizanesljivost pri sodbi kvalitete svojega prevoda:

Izrazi, ki so bili prvotno povedani v hebrejskem jeziku, nimajo več iste moči, če se prevedejo v drug jezik. Pa ne le tole delo; tudi postava sama in preroštva in druge knjige so nemalo drugačne, če jih beremo v izvirnem jeziku.

K temu mag. Holc dodaja: »Zato je težko in tudi večkrat predrzno govoriti o dobrih prevodih, kajti že iz besed grškega prevajalca Sirahove knjige je razvidno, da nekaterih izrazov ni mogoče pravilno prevesti [...]« (1997, 15)

Ena temeljnih težav pri prevajanju je širok pomenski razpon besed svetopisemskih jezikov. Dejstvo, da se beseda uporablja za izražanje in označevanje različnih vsebin, je mogoče definirati kot semantični razpon (ali obseg) besede. To pomeni, da se beseda lahko uporablja za različne pomen v različnih kontekstih.¹⁵ V resnici se pomen besede v določenem smislu razlikuje v vsakem samostojnem kontekstu, v katerem se pojavlja (Baxter 2009, 95). In prav to težavo opisujeta prevajalec Siraha in mag. Holc.

Pri prevajanju je zato bistveno, da se pri določanju pomena besede upošteva in prouči kontekst, v katerem to besedo najdemo; in sicer z namenom zamejitve semantičnega razpona besede (skladno s pomenom konteksta).

15 V razpravi *Vrt in njegov večplastni pomen v Svetem pismu*, objavljeni v reviji *Communio* (2017/3), se mag. Holc sprašuje o pomenu vrta v Svetem pismu. Kot prvi korak na poti do odgovora razgrne različne pomen oz. osnovni pomenski obseg pojma »vrt«. Ker se ta razteza od simbolnega pomena (npr. 1 Mz 2,8) do posvetne rabe v pomenu »zelenjavnega vrta« oz. »zelnika« (npr. 5 Mz 11,10; 1 Kr 21,2), osnovni pomenski razpon dalje zoži glede na kontekst, v katerem najdemo izbrano besedo. Na podlagi teh korakov mag. Holc pride do sintetičnega zaključka, kaj predstavlja za izvirnega avtorja edenski vrt v pripovedi o stvarjenju človeka.

Če želimo besedi določiti pomen, mora biti ta postavljena v določen kontekst. Pomen besede je nujno pogojen s kontekstom, v katerem jo zasledimo.¹⁶ Velja namreč, da sta izvorni pomen besede in namen (bibličnega) avtorja razvidna iz konteksta, in ne iz besede same. To ne pomeni, da besede same nimajo pomena, temveč da je lahko njihov pomen v polnosti razkrit, le če jih analiziramo znotraj bibličnega besedila (konteksta), iz katerega jih vzamemo. (Baxter 2009, 89) Kontekst predstavlja ultimativni ključ za določanje pomena besed (99). J. Krašovec govori o odličnosti sobesedila za pomen besed:

[N]ajbolj temeljno načelo strukturalnega pomenoslovja [je], da se je treba vsakokrat spraševati po vlogi besed ali pojma v zvezi z določenim sobesedilom, ki je zadnji kriterij za določitev pomena besed. (1998, 30)

Odgovor na vprašanje, ali in v kakšni meri je mag. Holc pri prevajanju uporabljal ultimativni ključ za določanje pomena besed, bomo poskusili orisati v nadaljevanju na primeru »eksperimenta« v vrstici 1 Mz 3,15.

3.1 Primer »eksperimenta« 1 Mz 3,15

V razpravi z naslovom *Izrek 1 Mz 3,15 in protoevangelij*, objavljeni v *Bogoslovnem vestniku* (1984/3), mag. Holc analizira t. i. protoevangelij, vrstico 1 Mz 3,15, in se sprašuje o primernem prevodu. V tej razpravi predstavi tudi svoj novi predlog prevoda omenjene vrstice, ki kasneje najde svoje mesto v SSP.

Razpravo začne z vprašanjem o kontekstu: »Preden pa se bomo lotili izreka ali protoevangelija, naj ne bo neumestno vprašanje: Ali naj izrek razlagamo v smislu celotnega konteksta (pripovedi o stvarjenju človeka in njegovem padcu, op. a.) ali pa ga naj iz konteksta popolnoma ali vsaj delno izločimo?« (Holc 1984, 239) V nadaljevanju analizira nekatere ključne

16 Primer: hebrejska beseda *dal* v 2 Sam 13,4 označuje posledice Amnónove nepotešene ljubezni do svoje sestre Tamare, hiranje, medlenje oz. hujšanje, v Sod 6,15 in 2 Sam 3,1 označuje vojaško oz. politično »slabost« (šibkost, nepomembnost). V pripovednem delu 1 Mz 41,19 je z njim opisana »mršavost« krav iz faraonovih sanj. V modrostnih in nekaterih preroških besedilih (Prg 14,31; 20,19; 22,16; 22,22; 28,3; 28,8; Am 2,7; 4,1; 5,11; 8,6 itd.) pa termin označuje revnega kmeta, ki je bil zatiran in (ekonomsko) izkoriščen marginalen element izraelske družbe.

besede izvirnega besedila, predstavi različne eksegetske poglede in vse pomembne (klasične) prevode ter v sklepnem delu razprave predstavi svoj predlog prevoda, ki »ustreza celotnemu kontekstu« (1984, 248).

Predtem svojemu razmišljanju odvzame absolutnost: »Tukaj naj takoj omenim, da ni bil namen pričujoče razprave dokazati, kdo se moti ali kdo ima prav, kakor tudi ne odgovoriti z odločnim 'da' ali 'ne' na katerokoli vprašanje ali problem, ki ga izrek vsebuje ali nakazuje.« (Holc 1984, 243) Nadaljuje v podobnem tonu, opirajoč se na kontekst pripovedi o stvarjenju človeka in njegovem padcu:

K tej sodbi, ki nikakor ne želi biti dokončna, dolgujem prevod, ki je morda nenavaden, drugačen od običajnih ali že vpeljanih. Vendar pa se mi zdi, da bolje ustreza celotnemu kontekstu in ga delno tudi osvetljuje, ne da bi karkoli odvezel njegovemu pomenu (»sensus plenior« ali »sensus typicus«):

Sovraštvo postavljam med teboj in ženo,
med tvojim zarodom in njenim zarodom;
on ti bo prežal na glavo,
ti mu boš pa prežala na peto. (247–248)

Prvo Mojzesovo knjigo v SSP je prevedel dr. Peklaj, toda vrstico 1 Mz 3,15 je prevedel po predlogu mag. Holca, ki je Peklajev prevod tudi pregledal.¹⁷ V SSP tako beremo (nekoliko popravljeno) Holčevo prevodno rešitev:

Sovraštvo bom naredil med teboj in ženo
ter med tvojim zarodom in njenim zarodom.
On bo prežal na tvojo glavo,
ti pa boš prežala na njegovo peto.

17 Besede dr. Peklaja: »Res je tudi to, da sem dobil idejo za *prežanje* kače na človekovo peto in njegovo *prežanje* na kačino glavo prav od Milana Holca.« (Kopirano iz osebne korespondence po elektronski pošti z 18. 6. 2021.) Enako potrjuje dr. Krašovec: »Pater Milan Holc se je v načelu dogovora držal, a mi je za vsak osebni sestanek, ki jih je bilo zelo veliko, prinesel kakšen predlog spremembe prejšnjega prevoda kot izvirno novost v nasprotju s tradicijo prevodov Svetega pisma. 1 Mz 3,15 je takšen primer. Za ta primer je odgovoren dr. Peklaj, ki je prevajal Peteroknjžije, pater Milan Holc pa je njegov prevod pregledal.« (Kopirano iz osebne korespondence po elektronski pošti s 16. 6. 2021.)

Temeljna razlika v odnosu do starejših prevodov se kaže v prevodu glagola *šûp*. V izreku imamo v izvorniku dvakrat isti glagol *šûp*,¹⁸ enkrat se nanaša na potomstvo žene, drugič na kačo. Na prve slovenske prevode je vplival latinski prevod, ki v prvem primeru glagol prevaja s *contere* (streti), v drugem pa z *insidiari* (zalezovati). Iz naslednje tabele je razvidno, da so slovenski prevajalci v primeru prvega glagola z izjemo mag. Holca sledili Dalmatinovi oz. latinski predlogi, ki v izreku najverjetneje predpostavlja različna glagola, in glagol, ki se nanaša na ženo oz. njeno potomstvo, enotno prevajali s »streti«. Drugega, ki se nanaša na kačo, z izjemo CHR in SPJ prevajajo različno, a s skupnim imenovalcem latinske predloge, ki izraža način napad: »pičiti, šavsati, raniti ...«.

Slovenski prevod Svetega pisma	1 Mz 3,15 <i>šûp; šûp</i>	
DAL	(glavo) smenzalu ¹⁹	(peto) pizhila
JAP	ftërla	salasvala
WLF	sterla	zalezovala
CHR	stare	stareš
MAR	strl	ranila
EKU	strl	ranila
SSP (2003)	<i>prežal</i>	<i>prežala</i>
SPJ (2014)	strl	strla

Spremembe oz. odstopanja od prevodne tradicije so označena z ležečim tiskom.

V tej vrstici so krščanski razlagalci v luči celotnega Svetega pisma pogosto videli protoevangelij, prvo blagovest, s katero Bog napoveduje človekovo odrešenje. Na katoliško izročilo (prevode) je vplival predvsem latinski *cón-teret* (ta [tj. žena] ti bo glavo strla), kjer je v izvorniku in grškem prevodu moški osebni zaimек in se nanaša na zarod. S tem je dobil velik pomen lik Marije. Pri omenjenem latinskem prevodu in vseh kasnejših, ki mu sledijo, lahko vidimo, da gre za preraščanje samega izvornika, saj besedilo hkrati že interpretira v vstajenjski luči. Gre za prepoznavanje in izražanje globljega pomena, *sensus plenior*, namena Boga, ki ga človeški avtor

18 »Nekateri avtorji so mnenja, da Vlg na tem mestu ubira srednjo pot in prevaja besedno igro izvornika, v katero bi naj bil vključen hebrejski izraz *ša'ap* in pomeni 'zalezovati', 'napasti'. Tako imamo v prvem delu stavka opraviti z glagolom *šup* (streti), v drugem pa *ša'ap*.« (Holc 1984, 241)

19 Pomendрати, zdrobiti, streti.

v izvorniku morda ni očitno izrazil, a obstaja v svetopisemskih besedilih, če jih preučujemo v luči celotnega razodetja ali razvoja razumevanja razodetja (Brown 1955, 92).²⁰

»Do sedaj smo lahko videli, da se še tudi danes nekateri vodilni prevodi držijo večstoletnega mnenja, vendar pa ne izključujejo možnih izboljšav.« (Holc 1984, 243) S to izjavo mag. Holc pokaže, da je načelo zvestobe prevodni tradiciji, večstoletnemu mnenju, pomembna, vendar ne absolutna vrednota. Še posebej zato, ker se omenjena tradicija naslanja na latinski prevod, ta pa na grške, ne na hebrejski izvornik. »Posebnost tega prevoda (SSP, op. a.),« kakor zapiše mag. Holc sam, pa je v tem, da je »narejen strogo po izvornih besedilih« z željo ohraniti izvorni način izražanja (Holc 1996, 5).

Prvič v plejadi slovenskih prevodov tako v izreku 1 Mz 3,15 nimamo prevoda, ki izraža končno zmago enega od nasprotnikov, temveč smo priča vsebinskemu premiku v smeri nedoločenega trajanja boja oz. neodločenega izida.²¹ Iz izvirnega konteksta, ki je ključen za razumevanje in natančen prevod, je namreč očitna samo obljuba odrešenja, razmišlja mag. Holc. Kdaj se bo to zgodilo in kdo bo njegov nosilec, izrek kot tak ne pove. V njem zasledimo le perspektivo odrešenja, in ne njegove narave ali načina, kako bo to uresničeno. Končna zmaga »zaroda žene« ni izključena, vendar o tem izrek izrecno ne govori. Izrek tudi ne govori izrecno o naravi kače, zaroda žene in žene. (247)

»Eksperiment« mag. Holca, če navežemo na besede dr. Krašovca, se bistveno razlikuje od »eksperimenta« v 5 Mz 2,21. Gotovo drži, da je s svojim predlogom, ki je »drugačen od običajnih ali že vpeljanih« (Holc 1984, 247), na neki način preoral že zorano njivo, kot se izrazi Lenarčič. Toda za tem predlogom oz. prevodom stoji težnja po upoštevanju izvirnega načina izražanja in predvsem pogojenost s kontekstom, v katerem se izrek nahaja (237–248). Motiv spremembe, ki jo je predlagal mag. Holc, ni narcisoidna zahteva, kazanje širokega znanja, temveč mnenje, da tak prevod »bolje

20 Pri tem preučevanju je pomembno imeti tudi držo učenca, ki se nenehno uči oz. se pusti poučevati Svetemu Duhu (tudi po celotnem razodetju, tradiciji, različnih prevodih ...) (Platovnjak in Svetelj 2018, 382–385).

21 Podobno prevodno rešitev sicer najdemo v WLF (zalezovati), toda le za kačin zarod, za človeškega uporabi »streti«. To pomeni, da je prevajalec WLF sledil latinskemu prevodu.

ustreza celotnemu kontekstu, ne da bi karkoli odvezel njegovemu polnemu pomenu« (248). Mag. Holc je s tem prevodom želel ohraniti izvirni način izražanja oz. izvirno dinamiko sovraštva med ženo in kačo. S tem je sicer posegel v večstoletno prevodno tradicijo, toda od nje v resnici ni ničesar odvezel. Slavič v opombi pod izrekom 1 Mz 3,15 (MAR) zapiše podobno razmišljanje:

Ta obljuba se imenuje v jeziku Cerkve *protoevangelij*, prva vesela vest o odrešenju. V latinskem prevodu stoji zapisano: »ona ti bo strla glavo«. Tukaj je zmaga nad »kačo« obljubljena najodličnejši Evini hčeri, materi pravega zmagovalca Jezusa Kristusa. Pravi smisel prvega veselega oznanila pa se s tem bistveno ne spremeni. (1958, 25)

Slavičevo mnenje lahko brez težav apliciramo tudi na Holčev novi prevod, saj ta ničesar ne odzema »pravemu smislu veselega oznanila«. Nasprotno, delno ga na novo osvetljuje, saj izžareva izvirnost svetopisemske govornice, upošteva pa tudi načelo »poenotenja besedišča« (SSP 2005, 16). Tukaj ne gre za »eksperiment« v negativnem pomenu, temveč – upoštevajoč izražanje izvirnika ter kontekst pripovedi o človekovem padcu – z iskrenim namenom bralcu ponudi prevod, ki »bolje ustreza celotnemu kontekstu« (Holc 1984, 247). Če prevod ne upošteva konteksta, se »preprosto odlepi od izvirnega svetopisemskega načina izražanja«, razmišlja mag. Holc. S tem ga »izlušči iz konteksta in njegovega zgodovinskega okolja« (243). Dober prevod pa je »le tisti, ki izžareva izvirnost svetopisemske govornice, je postavljen v čas pisatelja in njegovo izvirno okolje« (Holc 1997, 15–16).

Sklep

»Gre v vsakem primeru za Božjo besedo in gorje tistemu, ki bi jo spreminjal ali po svoje prevajal.« (Holc 1996, 4) S temi besedami, ki smo jih izbrali tudi za naslov prispevka, mag. Holc nazorno pokaže, kako razume Sveto pismo in delo prevajalca. Na prvem mestu je prevajalčeva etika, tj. prevajalčev odnos do besedil Svetega pisma, ki bi ga v svetopisemski govornici lahko opisali kot »strah Božji«, držo ponižnosti in vere. Mag. Holc v razpravah in pogovorih pokaže, da je tak strah določal njegovo osebno in prevajalsko delo.

Holčevo prevajalsko delo tako najprej določa zavezanost posredovanju resnice sporočila izvirnika. Toda pri tem se ne kaže suženjsko odvisnega niti od izvirnika niti od prevajalske tradicije. »Pater Milan Holc se je v načelu dogovora držal – dogovora, da prejšnje verzije slovenskega prevoda, tj. mariborske izdaje, ne spreminjajo brez utemeljenega razloga (op. a.) – a mi je za vsak osebni sestanek, ki jih je bilo zelo veliko, prinesel kakšen predlog spremembe prejšnjega prevoda kot izvirno novost v nasprotju s tradicijo prevodov Svetega pisma.« Toda ključno pri tem je bilo, da »svojih ‘eksperimentov’ ni vsiljeval«, zapiše dr. Krašovec, koordinator prevajanja.

Kot končno sklepno misel bi mag. Holca oz. njegova načela prevajanja lahko primerjali s pismoukom, ki postane učenec nebeškega kraljestva in »prinaša iz svojega zaklada novo in staro« (Mt 13,52). Beseda pismouk v osnovnem pomenu označuje poznavalca in razlagalca Božje besede, toda v evangelijih pogosto nastopa kot antonim »novega«, tj. Jezusovega sporočila. Šele pismouk, v našem primeru prevajalec, ki je Jezusov učenec – in s tem se vrnemo na začetek naše razprave, ki govori o prevajalčevi etiki – lahko zajema »staro in novo«.

Kot »staro« razumemo Holčevo skrb za kontinuiteto slovenskega prevoda, ki smo jo predstavili na primeru prevoda desete Božje zapovedi v 2 Mz 20,17. Gre za eno najbolj znanih, pomembnih in udomačenih sveto-pisemskih besedil, ki ohranja nespremenjeno obliko vse od Dalmatina. Pol tisočletja kasneje v zadnjem prevodu Svetega pisma, t. i. jeruzalemski izdaji, za katero je mag. Holc (med drugim) prevedel Drugo Mojzesovo knjigo, še vedno beremo »Ne želi«. Mag. Holc je skladno s kontinuiteto slovenskih prevodov in v sozvočju s katehetskim obrazcem sledil Dalmatinovi tradiciji »Ti némašh sheléti« in nikalni glagolski obliki korenov *hmd* v 2 Mz 20,17 SPJ prevedel kot »Ne želi«.

Kot »novo« razumemo Holčevo prepričanje, da večstoletna tradicija – ob predpostavki glavnega načela SSP in SPJ, tj. prizadevanja za večjo skladnost prevoda z izvirnikom – ne izključuje možnih izboljšav. Holčev predlog prevoda izreka 1 Mz 3,15 (SSP) smo tako predstavili kot »novo«, kot primer spremembe v nasprotju s tradicijo prevodov Svetega pisma. Predlog novega prevoda določa drža Jezusovega učenca, odprta, učeča, dovzetna za »novo«. Mag. Holc je s tem prevodom želel ohraniti izvirni način izražanja oz. izvirno dinamiko sovraštva med ženo in kačo. Res je s

tem posegel v večstoletno prevodno tradicijo, toda od nje v resnici ni ničesar odvzel. Nasprotno, delno jo na novo osvetljuje, saj novi prevod izžareva izvирnost svetopisemske govornice.

Kratice

BR	<i>Dogmatična konstitucija o Božjem razodetju</i>
CHR	Prevod Antonina Chraske (1914)
DAL	Prevod Jurija Dalmatina (1584)
MAR	Mariborska izdaja Svetega pisma (1959–1961)
WLF	Wolfovo Sveto pismo (1856–1859)
JAP	Prevod Jurija Japlja (1784–1802)
SSP	Slovenski standardni prevod Svetega pisma (2005)
SPJ	Jeruzalemska izdaja Svetega pisma (2010–)
EKU	Ekumenska izdaja Svetega pisma (1974)
SSKJ	Slovar slovenskega knjižnega jezika

Reference

- Baxter, Benjamin.** 2009–2010. Meanings of Biblical Words. *MJTM* 11: 89–120.
- Brown, Raymond. E.** 1955. *The Sensus Plenior of Sacred Scripture*. Baltimore: St. Mary's University.
- Cotterell, Peter, in Max Turner.** 1989. *Linguistics and Biblical Interpretation*. Downers Grove, IL: IVP.
- Holc, Milan.** 1984. Izrek 1 Mz 3,15 in proto-evangelij. *Bogoslovni vestnik* 44/3: 237–248.
- . 1996. Gorje tistemu, ki bi po svoje prevajal. *Božja beseda danes* 3/4: 3–5.
- . 1997. Načela in problematika prevajanja Svetega pisma. *Bogoslovni vestnik* 57/1–2: 13–25.
- Juhant, Janez.** 2003. *Človek v iskanju svoje podobe; Filozofska antropologija*. Ljubljana: Študentska založba.
- Lenarčič, Simon.** 2010. *Bliže kot je Božja beseda izvirniku, manj nam je domača*. https://www.popravopis.si/standardni_prevod_svetega_pisma.html (pridobljeno 15. 6. 2021).
- Krašovec, Jože.** 1998. *Pravičnost v Svetem pismu in evropski kulturi*. Celje: Mohorjeva družba.
- . 2001. *Med izvirnikom in prevodi*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Maksimilijan, Matjaž.** 2020. Prevajalska načela Slavičevega prevajanja Svetega pisma. *Edinost in dialog* 75/1: 69–95. <https://doi.org/10.34291/edinost/75/matjaz>.
- Pevc Rozman, Mateja.** 2017. Kulturni in družbeno etični temelji Evropske unije. V: Janez Juhant in Mateja Pevc Rozman, ur. *Evropska unija in vrednote*, 128–139. Ljubljana: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- . 2021. Oseba in dialog: medsebojnost (»das Zwischen«) kot ontološki temelj dialoga pri Martinu Bubru. *Edinost in dialog* 76/2: 15–32.
- Platovnjak, Ivan in Tone Svetelj.** 2018. Anatheism – an Incentive to Discover the Importance of Discipleship in Christianity. *Bogoslovni vestnik* 78/2: 375–386.
- Roy Yoder, Christine.** 2009. *Proverbs*. Abingdon Old Testament Commentaries. Nashville: Abingdon Press, Cop.
- Sveto pismo Stare in Nove zaveze: slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov: študijska izdaja.** 2005. 2. izdaja. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Sveto pismo. Peteroknjžje: jeruzalemska izdaja.** 2014. Ljubljana: Družina; Teološka fakulteta: Slovenska škofovska konferenca.
- Skralovnik, Samo.** 2010a. Jeruzalemska izdaja Svetega pisma, okrogla miza, Maribor (2. del). <https://www.casnik.si/jeruzalemska-izdaja-svetega-pisma-okrogla-miza-maribor-2-del/> (pridobljeno 15. 6. 2021).
- . 2010b. Jeruzalemska izdaja Svetega pisma, okrogla miza, Maribor (zadnji del). <https://www.casnik.si/jeruzalemska-izdaja-svetega-pisma-okrogla-miza-maribor-zadnji-del/> (pridobljeno 15. 6. 2021).
- . 2016a. The Tenth Commandment (Deut 5:21): Two Different Verbs, the Same Desire. *Bogoslovni vestnik* 76/1: 89–99.
- . 2016b. The Meaning and Interpretation of Desire in the Tenth Commandment (Exod 20,17) – The Semantic Study of the hmd Word Field. *Biblische Notizen* 171: 13–25.
- . 2017. The Dynamism of Desire. The Root hmd in Relation to the Root 'wh. *Vetus Testamentum* 67/2: 273–284. <https://doi.org/10.1163/15685330-12341268>.
- . 2019. Jakob Aleksič – znanilec pomladi biblične znanosti. *Edinost in dialog* 74/1: 29–56. <https://doi.org/10.34291/edinost/74/skralovnik>.

